

שניתח חקנהעלה

שיח תורני פנינים הערות והארות בין בני הקהילה בעניינים הנלמדים בעמוד הקהילה
מס' קידושין פרק עשרה יוחסין - נאסף מתוך שלושת השיחות בקו עמוד הקהילה

חזרה שבועית עו. - עח.
הלימוד בשבוע הבא עח: - פ:

היא שיחתי העדות והארות הלומדים

ליבנו בתורתו

מדברי רבינו ראש הישיבה שליט"א

קידושין דף עו עמוד א

מתני' הנושא אשה כהנת צריך לבדוק אחריה ארבע אמהות שהן שמנה, אמה, ואם אמה, ואם אבי אמה ואמה, ואם אביה ואמה, ואם אבי אביה ואמה וכו'.

גמ' מאי שנא בנשי בדקין ומאי שנא בגברי לא בדקו, נשי דכי מינצו בהדי הדדי בעריות הוא דמינצו, ואם איתא דאיכא מילתא לא אית ליה קלא. גברי דכי מינצו בהדי הדדי ביוחסין הוא דמינצו, אם איתא דאיכא מילתא אית ליה קלא.

מתבאר בגמ' דבגברי אי"צ בדיקה מפני שפסול דגברי מתפרסם, וכל שלא נשמע פסולו בחזקת כשר הוא, והקשו המפרשים דא"כ מפני מה צריך לבדוק את כל צד האב, ובמשנה מפורש דצריך לבדוק אם אבי אמה, אם אביה, ואם אבי אביה, והרי אביה ואבי אמה כשרים וא"כ בהכרח אף אמהותיהם כשרות, דאל"כ פסול האם ממשיך לבניה. והיה לנו לבדוק רק את האמהות מצד האם, אמה ואם אמה, ואם אם אמה, ותו לא.

א. הבית שמואל (סימן ב ס"ק ח) כתב בקיצור 'וי"ל כיון דממזר הוא מצד האם, אינו מפורסם'. בחזו"א (אה"ע ס"א א ס"ק ב) כתב על דבריו ואינו מובן. ובאמת לא היו לפניו דברי הב"ש במהדור"ק שהרחיב בזה יותר וגם לא ראה את דברי הראשונים שכתבו כדבריו. [ובספר אבני משפט להר"ש רייזנר הפריו על מידותיו וכתב שהב"ש לא עיין היטב]. ובאמת דרכו מרומזת בדברי הראשונים בסוגיין, הרמב"ן (ד"ה גמרא) כתב בדרך הילוכו בביאור הגמ' 'ואם איתא דאיכא מילתא משום גברי גופייהו, קלא הוה להו, אבל משום נשי לא ידע להו לאנשי', וכ"כ הריטב"א (ד"ה גמרא) 'אבל בפסול אמהות לא מינצו', [ובפתח הבית כתב על דברי הריטב"א שאינם מובנים, ובאמת דבריו קילורין לעיניים כפי שנבאר].

וביאור הדבר, דכל פסול ידוע מתחילתו ליחידים בלבד ורק בשעת מריבה מודיעים היחידים את הידוע להם, ולכן פסול דגברי מודיעים אותו גברי בשעת מריבה ועי"ז מתפרסם, אבל כששורש הפסול הוא מצד האם, ולא סיפרו אותו בשעתו נשים היודעות, כי נשי לא מינצו ביוחסין, א"כ לא נתפרסם שורש הפסול בשעתו כלל, ולכן גם אח"כ כשיש מריבה על בנה או בן בנה, אין הגברי יודעים את הפסול כלל ואינם יכולים לפרסמו, ורק פסול ששורשו מצד האב מתפרסם מיד מתחילתו וידוע לדורות.

גמ' כל שהוחזקו אבותיו משוטרי הרבים, אמר אביו בירושלים.

יש קושיא נפלאה של האבני חפץ על הגמ' בהוריות יג. בממזר ת"ח קודם לכה"ג ע"ה, דמשמע שיש לכבד הממזר ת"ח על פני הכה"ג ע"ה, דהרי באבות דר' נתן אי' דממזר אסור לו ליכנס לירושלים, והרמב"ם פסק דכה"ג אסור לו לצאת מירושלים, וא"כ כיצד משכח"ל שיפגשו זא"ז, שיהא נידון את מי לכבד יותר, והאריכו לתרץ בכמה אופנים דמצאנו דפעמים שהכה"ג יוצא, (עי' בית יצחק ח"א אבה"ע סי' קמ"ג, שפ"א מנחות ס"ה), והט"ל תורה (לעיל עב:) כ' דהתלמוד חולק על דינא דאבות דר' נתן, והביא הרבה ראיות, ולכאור' אפשר להוכיח גם מגמ' דידן, דמשמע דהממזר אינו יכול רק להיות שוטר בירושלים אבל יוכל לשהות בירושלים סתם, וכן דייק בדובב מישרים (ח"א רצ"ג ע"ש).

הר"ר פנחס דייויד

ע"ז. גמ' רבי דוסתאי אומר בנות ישראל מקוה טהרה לחללים. מ"ט בעם א' מיחל ולא בשני עממים.

יל"ע לפי מש"כ בתוס' יבמות עז: דחלל דחייבי עשה הוי באיסור עשה, ולר' דוסתאי דס"ל דבעי' ששני ההורים יהיו חללים כדי שהוולד יהא ממזר, מה יהא בחלל דחייבי עשה שנשא חללה דחייבי לאוין, האם הוולד היא חלל דחייבי עשה, או יהא חלל דאיסור לאו משום הלך אחר פסולו.

הר"ר יהודא אלתר.

גמ' בת בנו תישתרי.

צ"ע דלעיל ד. אי' דזרע כולל גם זרע זרעו דבני בנים הרי הם כבנים, וא"כ מאי ס"ד דבת בנו תתכשר מפסול חללות. ועי' תוס' הראש וצ"ע.

הר"ר אביעד פנוש

גמ' היא תועבה ואין בני' תועבים.

צ"ב ל"ל קרא, אטו באמת ס"ד דיהיו בני' חללים, והרי סוטה אינה מאיסורי כהונה.

הר"ר אביעד פנוש.

גמ' זינתה ונתחללה ונתגרשה

ונתארמלה אינו חייב אלא אחת.

יל"ע מדוע לא חל איסור חללה על איסור זונה, לפי מש"כ האחרונים דחללה שנתעברה מגוי הוולד חלל כיון דליכא מקוה טהרה דבני ישראל, א"כ יש נפקותא במה שהיא חללה לענין שוולדותי' יהיו חללים, וכן יש להקשות

עו. רש"י ד"ה לפי שאין בקיאיין. שמא א' מן הבקיאיין והשני משאינן בקיאיין.

צ"ב ל"ל לומר שהבקיאיין ישאו מהאינן בקיאיין, הרי באינן בקיאיין בעצמם יש שאינם ממזרים כיון שפעמים כן נשאו כדת, כדמשמע מרש"י שכת' אירע ספק קידושין דאין זה אלא ספק, ויש חשש שהכשר ישא ממזרת גם כששניהם מהאינן בקיאיין.

הר"ר ישראל שידלובסקי

תשובת רבינו. אין כוונת רש"י לחלק בין הכותים, אלא הכשרים שעשו גיטין וקידושין כדת מוגדרים כבקיאיין ביחס לזה, והפסולים כאינן בקיאים, והתואר בקיאיין אינו אלא שם מושאל לנישואין כדת.

לכאור' עדיין צ"ב דגם מהאינן בקיאיין שקידושיהן שלא כדת יש שאינם ממזרים, והם כל הנולדים מזיווג ראשון של האם, דגם אם הקידושין לא חלו, אינם ממזרים אלא בני פנויה.

הר"ר ישראל אלבוים

גמ' אר"נ ממזר באחותו וממזר

מאשת אח נתערבו בהן.

צ"ב מדוע אסור כל הכותים להנשא משום ממזר א' שנתערב, ואטו אם יתערב ממזר א' בקהל ישראל, ג"כ יאסור ר"א את כל עדת ישראל לשאת נשים משום ס' ממזר.

הר"ר מרדכי דוד אברמוביץ.

מתני' הנושא אשה צריך

שיבדוק ד' אמהות.

הנה בדיקת האמהות היא לענין ממזרות ג"כ כמ"ש רש"י ותוס', ויל"ע מדוע בודקין לענין ממזרות הרי משפחה שנטמעה נטמעה (לעיל עא.) וא"צ לגלות הפסול, ובשלמא לראשונים דר"מ דס"ל דממזר אין טהור לעת"ל (לעיל עב:) פליג על משפחה שנטמאה א"ש דמתני' ר"מ היא כדאי' בגמ', אבל לראשונים דס"ל דגם לר"מ נאמר הדין ק'.

הר"ר ישראל חיים ארלנגר

עו: גמ' כשם שב"ד מנוקה

בצדק כך מנוקה מכל מום.

יל"ע בדיין שאיתרע בו מום ונפסל מלדון, וחזר ונתרפא האם חוזר ממילא לתפקידו, או דכיון דאידיחי שוב צריך להתמנות ככתחילה.

הר"ר אביעד פנוש

ליבנו בתורתנו - המשך

הגם שהבירור הוא על פסול ממזירות, ונאמר אף בישראל דלא שייך בהם פסול חלל, אבל מבואר בראשונים ופוסקים בסוגיין, דשורש התקנה נולד מבדיקת כהונה מפני חללים, ואף דנתקנה בדיקה לברר שאין פסול ממזירות מ"מ מאחר ובעיקר הדבר אין להוכיח מאח לאחותו, עשו סייג ותיקנו שלא יסמכו מזה על זה (א).

בתפארת ישראל על המשנה (יכין פ"ד מ"ד אות כ) מבאר הא דנשי לא מנצי ביוחסין דהטעם משום דלא בקיאי ביוחסין, כדלקמן (ט). שעשו צריכותא בין איש ששלח שליח לקידושין ובין אשה ששלחה שליח להתקדש, דאי אשמעינן גבי ידידה משום דגברא קים ליה ביוחסין, אבל איתתא דלא קים לה ביוחסין אימא לא ניהוו קידושיה קידושין, שהאיש שבקיא ביוחסין אינו סומך כ"כ על השליח כמו האשה שאינה בקיאה. ואינו נראה כן, דלקמן אין הכוונה לפסולי יוחסין, אלא הכוונה כדלעיל (מט). 'בשבב יוחסין', דהיינו חשיבות המשפחה גרידא, כמו 'מיוחס' בלשוננו.

מתני' הנושא אשה כהנת צריך לבדוק אחריה ארבע אמהות שהן שמנה

בשיטה לא נודע למי מבאר את הטעם שתיקנו ד' אמהות ולא יותר 'דעד כאן יכול לבדוק, שיש בדור אנשים שמכירין מד' רוחות', דיותר מזה לא שייך לבדוק שכבר אין מכירים כ"כ טוב את המשפחה מכל צדדיה. וצ"ב דבהמשך המשנה תנן 'לויה וישראלית מוסיפין עליהן עוד אחת', שמוסיפין לבדוק עוד דור נוסף, כיצד יבדקו דור נוסף והרי אי אפשר לבדוק יותר. ונדצ"ל דשייך בדיקה קצת, אלא שאין לקבוע בדיקה כזאת לכולם דאינה בדיקה גמורה, לכן תיקנו ד' דורות דיתכן לבדקן לגמרי בכל גווני.

גברי דכי מינצו בהדי הדדי ביוחסין הוא דמינצי, אם איתא דאיכא מילתא אית ליה קלא

וצ"ב באיש שלום דלא מינצי כיצד מוכחת כשרותו, ואפשר לומר בדרך צחות דאדם כזה ודאי כשר הוא, ובאמת לגבי ממזירות מפורש כן (לעיל עא): דבדיקנן בשתיקותא, אבל לגבי פסול חלל יל"ע.

קידושין דף עז עמוד ב

אמר רב יהודה אמר רב ארבע מאות ילדים היו לו לדוד וכולם בני יפת תואר היו, וכולם מסתפרים קומי ומגדלים בלורית היו. וכולם יושבים בקרונות של זהב והיו מהלכים בראשי גייסות, והן הן בעלי אגרופים של בית דוד. דאזלי לבעותי עלמא.

תספורת זו היא מדרכי האמורי ואסורה, כמבואר בסוף מרובה (ב"ק פג). וכך נפסק ברמב"ם (ע"פ פ"א ה"א), לדעת הרמב"ם איסורו מן התורה, וי"א שאיסורו מדרבנן. והקשו בראשונים כיצד הותר לילדים של דוד לעבור על איסור זה, ולסוברים שאיסורו מדרבנן

(א) והקשה הרב יוסף מנדל קליקשטיין מה הוצרך לזה, הלא אף בממזירות שייך פסול באחד שאין באחיו, כגון כשינתנה עם אחר ונולד ממנו בן אחר, דשאר האחים כשרים ובן זה פסול. ודחה רבינו דמשמע מהראשונים שהבדיקות לא נועדו עבור חשש זה, רק על חשש שנתערב ממזר מלידה בתוך המשפחה, ורק על חשש זה מועלת הבדיקה, אבל לענין נזות א"צ בדיקה, וסומכין על חזקת כשרות, ורוב בעילות אחר הבעל, ולגבי החשש שנתערב ממזר במשפחה כל הבנים שווים.

ויש לעיין לפי זה בגדר הבדיקה, דבחזו"א (שם) מבואר שהבדיקה היא שהיא בחזקת כשירה בעירה, [ונסתפק אם צריך דווקא בעיר הולדתה, או דסגי גם בהחזקה בעיר אחרת שדרה בה אח"כ], ולמה שנתבאר דפסול דנשים אפילו היחידים אינם יודעים אותו, א"כ אולי אין די במה שבדקנו שאינו ידוע בעיר וצ"ע.

ב. בחזו"א שם מבאר דמעיך הדין אין לחשוש לפסול בלא ריעותא, רק חכמים תיקנו סילסול בדבר לבדוק ד' דורות של אב ואם, ולא הצריכו בירור גמור, שהרי אי אפשר למצוא בדיקה ודאית אלא ע"י יחוס עד עזרא, ורק חייבו לבדוק שלא נודע עליהם פסול במקומם. ולכן יכלו חז"ל להקל דבגברי א"צ בדיקה משום דגברי דכי מינצו בהדי הדדי ביוחסין הוא דמינצי, דגברא שלא יצא עליו קול שוה לבדיקה דחזקת כשרות דאשה, אבל באמת א"צ בדיקה גמורה מה שלא יצא עליו קול, ולגבי פסולי הדורות הקודמים שהם יותר רחוקים ושמא לא התפרסם פסולם שפיר חייבו לבדוק גם מצד האב.

ג. במהרי"ט בסוגיין כתב (ד"ה מ"ש) שבדור אחד או שנים שלא יצא עליהם קול עדיין אין ראייה על כשרותם, שהרי הקול יוצא דוקא ע"י מינצו בהדי הדדי, ושמא באמת נתערב בהם פסול ולא התפרסם מפני שלא היתה מריבה עימהם, דלא מינצו, ולכן צריך לבדוק באמהותיהם אבל ג' דורות ודאי לא ימלט שלא היה ריב ג' דורות, ובשעת מריבה אם היה פסול אף מדורות הקודמים כבר היו מחרפים אותו בו ומפרסמים אותו, לכן הוא ראייה רק על צד הבעל שיש לו ג' דורות של אבות ולא על אבי האם וכיו"ב. וביאור זה שייך רק לדרכו שמפרש את קושיית הגמ' 'מאי שנא בנשי בדקין ומאי שנא בגברי לא בדקו', שהכוונה רק על דור אחד שיש הבדל בין אבות לאמהות, שאם אם אימה נבדקת ואב אבי אביה אינו נבדק, וע"ז תירצו שבאבות סגי בבדיקת ב' דורות, שעל ג' דורות כבר אין לחשוש, אבל באמהות שאין מתפרסם פסולם אפילו אי מינצו צריך בדיקה דור נוסף. אמנם אינו משמע בפשטות לשון הגמ', דמשמע דהקשו דבגברי אין בודקין כלל. וגם צ"ב דעדיין לא נתבאר מפני מה אין בודקים את אביה, והרי אין לנו ראייה על כשרותו, ולשונו מגומגם, ונראה דלפי דרכו צ"ל דכל החשש הוא רק על פסולים רחוקים יותר, דבהם יש חשש שהשתקעו ונשכחו, אבל על האחרונים לא תיקנו שאין לחשוש לזה, ועיין באבני משפט (הנ"ל) שהאריך לבאר דבריו.

ויש לדון לגבי אמהות שיש להם אחים, שהרי אם נתערב פסול ממזירות במשפחה נפסלת כל המשפחה בין הבנים ובין הבנות ודינם שווה, ומאחר שלא נודע לנו באחים שיצא עליהם קול פסול אע"פ דגברי מינצו ביוחסין, מזה נדע שגם האחיות כשרות ואין בהם פסול, ומדלא חילקו בזה משמע דבכה"ג נמי האמהות טעונות בדיקה, וצ"ב הטעם בין לדרך הב"ש והראשונים דפסול דנשי אינו ידוע, וגם לחזו"א דבדיקה בנשי וסתמא דגברי שווין. ושמא משום לא פלוג, דלא רצו לחלק בבדיקת נשי בין יש לה אחין ובין אין לה.

ואפשר לומר דבפסול חללה שייך חילוק בין בניה, דיתכן שנבעלה לפסול לה ומאותו זמן והלאה נפסלה לכהונה, וכשרות האחים הראשונים אינה ראייה לכשרות האחרונים, לכן צריך לבדוק כל אחד ואחד בפני עצמו ולא לסמוך על כשרות האחים.

היא שיחתי - המשך

באופן שילדה בת נימא דאף עלי' חל איסור חללה משום איסור כולל, דכיון דהבת חללה אף היא חללה, ועי'. עי' רמב"ם שגגות פ"ד ובסה"מ שם.

הר"ר יהודה אלתר

עז: גמ' הרי גופין מחולקים הרי שמות מחולקים.

צ"ב מדוע נקרא שמות מחולקים, והרי הכל אותו איסור דאלמנה, ומה בכך שזו אלמנת ראובן וזו אלמנת שמעון הלא אינו משנה בשם האיסור.

הר"ר ישראל שפירא

תגובת רבינו. עי' תוס' ר"פ שכ' דלאו דווקא. ועי' בחי' מהרי"ט.

גמ' אלא דאתרו כי' אבל חדא וחדא אמאי אינו חייב אלא א'.

מבואר בגמ' דההתראות מחלקות את המעשה להחשב כ"א בפ"ע, והר"ן בנדרים יז. כ' לענין האומר הריני נזיר אם אוכל, שאם התרו בו על כל כזית, מתחייב להיות נזיר כפי מנין הכזיתים שאכל, וכדאמרין הכא דהתראות מחלקות, וצ"ב הדמיון דהתם ליכא שום איסור באכילתו ומה שייך לחלקן בהתראות.

הר"ר מנדל מנלה

גמ' הואיל ושם נזות פוסל בישראל.

צ"ב דנזות דישאר מותר משום איסור סוטה, והכא עסקינן באיסורי כהונה, ולמה אמרינן כיון דחל עלי' לאו א' יחול עלי' גם לאו אחר.

הר"ר אברהם גליק.

יל"ע למה הגמ' לא תי' דמירי שנשאת וזינתה ובאמת חל עליה איסור סוטה לבעל ולבועל, וממילא חל ג"כ לענין כהן, ולא נזדקק לחידוש של הואיל ושם נזות פוסל. עי' המקנה.

הר"ר אביעד פנוש

גמ' איסור כהונה שאני.

צ"ב האין קס"ד דאיסורי כהונה יהיו יותר חמורים משאר איסורים, הרי בעלמא איסורי כהונה הוא פחות משאר איסורים כיון שאינו שווה בכל.

הר"ר מרדכי דוד אברומוביץ

שאין גזירה התירו דידוע שמתחדשות גזירות וצריך לבטלן, ונחשב פיקוח נפש דרבים, וכן מבואר בתש' הרמב"ם (מכון י-ס ס"ט). וכתב בכס"מ דבזה מתיישבת גם סוגיין, שהילדים שסיפרו קומי אצל דוד משום הצלת ישראל שרו להו, דהוו אולו בראשי גייסות לבעותי האויבים.

וצ"ב דבשלמא מקורבים למלכות היה בשעת הגלות, שהיו צריכים לבטל גזירות על ידן, אבל לגבי צבא דוד קשה, דהגם שעשו עצות והשתלות בדרך הטבע כדי לנצח, מ"מ נצחונם ע"י המקום כמבואר במשנה (סוטה מב.) שהכריזו לאנשי המלחמה 'הם באין בנצחונם של בשר ודם ואתם באים בנצחונם של מקום', וניצחו גם כשהיו אנשי המלחמה מעטים, ובפרט במלכות בית דוד שהיתה לו סייעתא דשמיא, ולא מסתבר שזו היתה הדרך היחידה בהשתדלות בטבע כדי לנצח, עד שהתירו בעבודה איסורים לכתחילה ובקביעות, ואף אם ע"י בעותא יכלו למנוע מלחמה, מ"מ לא משמע שהיה נחשב פיקוח נפש כ"כ אחר שיכלו לנצחם בנצחונם של מקום. ושמא היה גילוי מיוחד מן השמים לנהוג בדרך זו ע"י נתן הנביא או ע"י רוח"ק, ודחוק. [ואין לזה הוכחה מהראשונים, דהרמב"ם כתב כן רק לגבי מקורבים למלכות ולא בסוגיין, והרא"ש יתכן דס"ל דהאיסור הוא מדרבנן, והתירו אף בלא פיקוח נפש].

ת"י ב' כתב הכס"מ שהתורה לא פירשה דבר אלא סתמה וכתבה ובחוקותיהם לא תלכו, ומסרה הדבר לחכמים והם אסרו דברים אלו לשאר בני אדם ולא ראו לאסרם לקרובים למלכות. ר"ל דיש חילוק במטרת התספורת בין שאר אנשים שכוונתן בתספורת זו להתחבר עם הגויים, ובין מקורב למלכות שעושה כן רק כדי שלא יהיה זר בעיני אנשי המלוכה, ובאופן זה לא אסרוהו.

בקובץ שעורים (ב"ק אות צח) תמה על דבריו דלא נמסר לחכמים רק לפרש מה הוא בכלל דרכי אמורי אבל לא להתיר את האיסור, שחכמים יכולים רק לקבוע איזה תספורת נחשבת חוקות הגויים, אבל באופן זה אסור לכולם. ואינו קשה כ"כ, די"ל דגדר חוקות הגויים כולל בין את צורת התספורת ובין את מטרת המעשה וההשפעה על עושה המעשה, וחכמים קבעו שבמקום שמטרת אינה להתערב בין הגויים אינו בגדר חוקות הגויים, שחכמים קבעו את גדר האיסור וגבולותיו.

ג. בתורפ" (ד"ה וכולן) 'לפי שנתגיירו אמותם בחזקה, לא היו שומרים עצמם מבלורית, ולא הוו גירי מעליא כל כך'. וצ"ב כוונתו מש"כ 'ולא הוו גירי מעליא כ"כ'.

והנה ישנם ג' שיטות בראשונים בדן וגדר גירות דיפ"ת. א. ברמב"ם (מלכים פ"ח ה"ה וה"ו) מבואר דמתגיירות רק מרצונה, וכשאינה רוצה אינו יכול לגייר אותה בע"כ. ב. שאר ראשונים ס"ל שמתגיירות בעל כרחיה, דנתחדש בדן יפ"ת שמועיל גרות בע"כ, [ונ"ב במקנה (לעיל כב.) להשי"י ד"ה ליקוחין] הוכיח דגירות דיפ"ת מהני בע"כ מגירי אריות וגירי מרדכי ואסתר שנתגיירו מפני הפחד דא' בגמ' (יבמות כד:) דבדיעבד מהני. והדמיון תמוה, שפחד כללי שגורם להעדיף להתגייר אינו דומה לכפייה להתגייר, וכפייה מהני רק ביפ"ת מגזיה (כ"ג). ג. בריטב"א (לעיל כא: ד"ה ואשכחן) מחדש שגירות בע"כ מועלת רק להתירה, אבל לשאר דברים עדיין היא כגוי, [ועי' באבני מילואים (ס"ד) ס"ק יב] ותשובת הגר"מ זעמבא בזרע אברהם (ס"ד כד אות א) שדנו בגדר הדבר].

והשתא לרמב"ם היו גוים גמורים ולשא"ר אדם ישראלי גמורה, ואף להריטב"א נהי דנתחדש שדן האם הוי כישראלית קצת, אך בבנים קשה לומר חידוש זה, וא"כ מאי האי שכתב הר"פ דאינם גירי מעליא כ"כ. ולכאורה נראה שלא נהגו כשורה מפני שבאו משורש רע, וכדא' (סנהדרין קז.) שהנושא יפ"ת סופו שיוליד בן סורר ומורה, אבל קשה כנ"ל כיצד אחז אותם דוד בראשי גייסות כשאנשים מתנהגים כהלכה, ובדאי לא היה מניח

שמא י"ל שנתקן אח"כ, ושמא יש סברא שתקנות אלו הם מימי קדם כבר בימי דוד. [נחלקו הראשונים מה הכוונה ילדים היו לדוד, י"א שהיו בניו ממש, אבל רוב ראשונים נקטו שלא היו בניו רק היו בצבא שלו. הרב דוד מצגר כתב בהערותיו לתוס' הרא"ש (הוצאת מוסד הרב קוק מס' 365) שקושיית הראשונים היא רק לדעת הסוברים שהיו בניו, מפני שחייב בחינוכם, אבל לדעת הסוברים שאינם בניו לק"מ. ולדעתי קשה לכל הדעות, שבדאי לא היה דוד נותן שאנשי הצבא לא ינהגו ע"פ התורה וההלכה, ואינו במשמע שהלכו בצנעא, שהרי היו הולכים בראשי גייסות, והן הן בעלי אגרופין של בית דוד (ב).] ומצינו בראשונים ג' דרכים בזה.

א. בתוס' הרא"ש (ד"ה וכולן) בת"י א' כתב 'ולפי' ר"ת דמותר לבא עליה בשבייה קודם שנתגיירה נחא קצת לפי שנתעברו בגיות', [דנחלקו רש"י ותוס' לעיל (כב. ד"ה שלא) בדן יפ"ת אם הותרה ביאה ראשונה במלחמה קודם שיביאנה לביתו וינהג כסדר המפורש בקרא ותתגייר, דלרש"י אסור ולר"ת שרי], דלר"ת שהותר קודם שנתגייר, אם כן בנה שקדם לגירותה הוא גוי ואינו חייב במצוות, והילדים שמתספורים קומי ומגדלים בלורית, היו מאלו שנולדו קודם שנתגיירה אימם. וכוון לדבריו במנחת חינוך (מצוה רסב אות ב). וצ"ב מש"כ הרא"ש 'נחא קצת', דמשמע שיש דוחק בדבר, מהו הדוחק בתירוצו זה. ושמא נתקשה מפני מה לא גיירו אותם אח"כ, והשאירו אותם בגיותם בין ישראל. ובמנח"ח שם מבאר שהטעם שלא גיירו אותם כדאי' (יבמות כד:) דלא קבלו גרים בימי דוד. ובאמת יל"ד, דהתם מיירי בגרים גדולים שבאים להצטרף לעם ישראל בשעת הצלחתן, אבל גר קטן שבי"ד מגיירים אותו לכאורה לא שייך טעם זה.

ואולי יש לדקדק מלשונם 'שנתעברו בגיות' שנתגיירה אימם קודם לידתם, דקי"ל להלכה (וי"ד סימן רסח סעיף ו) דגירות האם קודם ללידה מועיל לבנה, והוא נחשב ישראל, [בדגול מרבבה (שם) כתב שכשלא ידעו שהיא מעוברת יש לדון בזה, ובישרש יעקב (יבמות עח) האריך בזה]. אבל זה דחוק, דמלשונם אינו נראה שזה הדוחק, דבפשטות מתפרשים דבריו גם כשנולדו בגיות. ואולי ס"ל שהיו בני דוד וקושייתו היא שקשה לפרש שהיו לו בנים כאלו, וצ"ע.

ב. בתוס' הרא"ש תירץ לדעת רש"י שאסורה עד הגירות והבנים הם ישראליים גמורים, י"ל משום דקאזלי לבעותי עלמא התירו להם. והכוונה כמש"כ רש"י בסנהדרין (מט. ד"ה ומגדלי) 'כדי שייראו בעלי אימה ויפחדו מהן', היה צורך בתספורת הוואת להפחיד את האויבים, שצורת תספורת זו כחוקות הגויים גורמת יותר להבעית את האויבים.

והשתא צ"ב כיצד התירו את האיסור לצורך זה, בשלמא לסוברים שהאיסור מדרבנן אפשר לומר שבי"ד מאוחר התיר גזירת חכמים הראשונים, ואף אם אין יכולים להתיר אפשר לומר דמעיקרא לא גזרו בשעת הצורך, אבל לרמב"ם דס"ל שהאיסור הוא מה"ת צ"ב כיצד התירו איסור דאורייתא במקום צורך.

והנה בגמ' סוף מרובה (ב"ק פג.) אמרו 'אבטלמוס בר ראובן התירו לו לספר קומי מפני שהוא קרוב למלכות', וכן נפסק ברמב"ם (ע"י פ"א ה"ג) וטושו"ע (וי"ד ס' קעח ס"ב) שישאל המקורב למלכות מותר לו לגלח כדרך הגויים. והתם נמי קשה כיצד התירו איסור תורה למקורבים למלכות. ובכסף משנה (שם) ובספרו בית יוסף (וי"ד שם) תירץ בב' דרכים.

ת"י א. שיש בזה היתר דפיקוח נפש, כשישראלים עומדים לפני המלכים הם מצילים את ישראל מהגזירות, כדאשכחן בגמ' (מעילה יז.) שרבי ראובן בן איסורובלי סיפר קומי והלך וישב עמהם ועי"ז ביטל גזירות. ואף בשעה

(ב) והרב אברהם יעקב מנדלסון והרב יעקב מאיר ברגר רצו לתרץ ע"פ הכתוב (מלכים א פרק א פסוק ו) לגבי אדניה בן חגית בנו של דוד 'ולא עצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה עשית', שמאותו הטעם גם לא הוכיח את מספרי קומי, והוסיף הרימ"ב מדברי הרחיד"א (צווארי שלל חיי שרה) שמפרש שמפני שהיה בן יפ"ת היה משיבו 'מדוע ככה עשית', אתה גרמת לי שבאתי משורש רע, ואותו טעם שייך בכל בני יפ"ת. והשיב רבינו שערדין אינו מצדיק להעמידם בראשי גייסות, וגם גוף הדבר מה עשה אדניה שלא עצבו אביו אינו מבואר, אם עבר איסור ממש או רק על ענייני מידות. והרב אברהם גליק רצה לתרץ דמש"כ רש"י (ד"ה לבעות) 'אבל לא היו יורדין בתוך המלחמה עם ישראל', כוונתו שלא עירבם בתוך המלחמה מה"ט שלא נהגו כשורה. והשיב רבינו דבמרכת המשנה (אלפנודי ע"י שם ה"ב) אכן כתב כיון דהיו מגדלי בלורית לא היה להם זכות ואין היו הולכים למלחמה, ותמה על הכס"מ. אבל דבריו תמוהים והעיקר כהכס"מ, דהא רש"י בא לבאר את תירוץ הגמ', דהקשו בגמ' שבחיילת בית דוד לקחו רק מיוחסים כדי שתהא זכותן וזכות אבותם מסייעתן וכיצד לקחו בני יפות תואר, ותיצרו דאולי לבעותי עלמא, ופירש רש"י כוונתם שמפני שלא היו מיוחסים באמת לא הלכו בתוך המלחמה עם ישראל, ולא מפני שלא נהגו כשורה. הרב אביעד פנוש רצה לתרץ ילדים היינו קטנים, ויתכן דנתגיירו בקטנותם ויכולים למחות כשיגדלו, ויש לדון אם צריך להפרישם מאיסור מספק שמא תבטל גירותם. והשיב רבינו דודאי לא מיירי בקטנים, שהרי אזלי לבעותי עלמא, וקטנים אינם מבעיתים את האויבים, וגם רש"י (סנהדרין מט. ד"ה ילדים) פירש ילדים - בחורים, ודאי בא לאפוקי קטנים. אי"כ גדולים היו וחייבים במצוות.

(ג) העיר הרב ישראל בורזיקובסקי שמצינו דמיון בין יפ"ת לגירי אריות גם בריטב"א (כא: ד"ה רש"י) דמבאר חידוש היתר דיפ"ת אחר הגירות לרש"י וכתב 'דאע"ג דמתגיירות באונס ושלאל בלב שלם והוא כגירי אריות, התיירה התורה ואמרה שתהא גירותה גירות'. השיב רבינו שהם דברים הפוכים, דהמקנה בא להוכיח לשי' הרמב"ם דאין חידוש בגירות דיפ"ת, והביא ראייתו מאופן דמהני גירות מפני פחד, והוא תמוה דגרות בכפייה גרע טובא מגירות מחמת פחד כללי. אבל הריטב"א הוכיח לשי' רש"י דס"ל דההיתר רק אחר גירות דיש חידוש בעיקר הגירות דיפ"ת, והביא ראייתו מאופן דלא מהני גרות מפני הפחד, דכ"ש גירות בע"כ לא תועיל. דבכל מקום שנקטו סתם גירי אריות (לעיל עה: ועוד) הכוונה שהם גויים שלא הועילה גירותם, כמש"כ רש"י (שם ד"ה גירי) 'גירי אריות הן, והרי הן כשאר עובדי כוכבים'. ובאמת בראשונים שם הרמב"ן (ד"ה דאמר) והריטב"א (ד"ה סבר) הקשו אמאי הכותים למ"ד גירי אריות הם גויים הרי ביבמות מבואר שכולם שקיבלום גרים, ומתריצים שביבמות מיירי כשנוהגים כישראל בדת יהודית, דבכה"ג מהני דמוכח ממעשיהם שהיה להם גם רצון אמת לגירות, אבל הכותים הוכיחו מעשיהם שלא היתה כוונתם לגירות ואינו מועיל. וזה כוונת הריטב"א שיש חידוש בגירות דיפ"ת חדא דיש לדון באופן הכפייה אי מועיל, וגם דביפ"ת מותר מיד, ובשאר גרים אין להתיר מיד, שהוא ספק כיצד תנהג בעתיד.

להתנהג בצבאו בפרהסיא שלא ע"פ הלכה. וגם דברי רש"י סתומים בסוגיין שכתב (ד"ה ב"י) 'בני יפת תואר וכו' ומתוך כך היו נוהגים כמשפטי העובדי כוכבים'. וכו' שנתעברה קודם גירות א"א לומר, דהא רש"י פליג עליה(ד).

קידושין דף עז

אמר מר אלמנה אלמנה אלמנה אינו חייב אלא אחת, האי אלמנה היכי דמי אילימא שבא על אלמנת ראוהו ועל אלמנת שמעון ועל אלמנת לוי, אמאי אינו חייב אלא אחת, הרי גופין מוחלקים הרי שמות מוחלקים.

מבואר שכה"ג שבא על ג' אלמנות לוקה ג"פ מלקות ארבעים, והטעם מפני שהם גופין מוחלקים, לכן אינו דומה להא דמיייתי בסוגיין דתנן 'זויר שהיה שותה יין כל היום כולו אינו חייב אלא אחת', שבשתיית יין אין דבר המפריד ומחלק את השתיה, והכל לאו אחד, אבל האלמנות הם גופים מוחלקים.

במהרי"ט בסוגיין (ד"ה והרי) הצריך תנאי נוסף, שאין אפשרות לעשות את המעשה בכולם בב"א, כמו ביאה בכמה אלמנות, אבל כשיכול לעשות בב"א אף כשהגופין מוחלקים אינו חייב אלא אחד.

והנה האופן שנקט דאף שהגופין מוחלקין הוי לאו אחד, הוא כשאוכל חתיכות איסור מכמה בהמות, הגם שהבהמות הם גופין מוחלקים, אבל מאחר ויכול לאכלן כולם בב"א הוא איסור אחד. [כגון שאוכל ג' כזית חלב מג' בהמות, אף כשאוכלן בזה אחר זה נחשבים כאכילה אחת מאחר ויכול לאכלן בבת אחת]. אופן זה שנוי במחלוקת אם נחשב גופין מוחלקים, דהגם שהבהמות בחייהם נחשבים גופין מוחלקים אבל אחר השחיטה י"א שנחשבים כחתיכות בשר ודומה לזויר, ואינם נחשבים גופין מוחלקים, ויתבאר בהמשך.

ויתכן לצייר את חידושו באופן אחר, כגון לאב"י דס"ל לקמן (ע"ה). 'קידוש לוקה, בעל לוקה. קידוש לוקה משום לא יקח, בעל לוקה משום לא יחלל'. דיש לאו מיוחד על קידושין אף בלא ביאה, דלפ"ז כה"ג שקידש ג' אלמנות למהרי"ט אינו לוקה אלא אחד, הגם ששלוש אלמנות הם גופין מוחלקים, מפני שיכול לקדש את שלשתן בב"א, כגון ע"י שליח, ואף אי נימא דאשדל"ע והמעשה בטל יתכן כשמקדש בעצמו ואומר שיחולו שלשתן בזמן אחד. לכן אף כשקידשן בזה אחר זה נחשב כאחד. והא דבלאו דלא יחלל נחשב גופין מוחלקים דלא שייך ביאה בג' אלמנות בב"א אינו נוגע להגדרת לאו דלא יקח, שכל לאו והגדרותיו.

באחרונים חולקים על מהרי"ט, שער המלך (איס"ב פ"ז ה"א) ועוד, וסוברים שגופין מוחלקים אע"פ דשייך לעשותן בב"א חייב על כל אחד ואחד. והביאו ראיה ממתני' (חולין פ"ב). 'שחט פרה ואח"כ שני בניה סופג שמונים', אע"פ דשייך לשחוט את שני בניה בב"א אפ"ה לוקה על כל אחד בפני עצמו דסגי בזה שהגופין מוחלקים.

באור שמח (שגגות פ"ו ה"ב) כתב מדעתו את חילוק המהרי"ט, דביאות שאני דאי אפשר לעשות כולן כאחד, ונתקשה מהא דשחט פרה ואח"כ שני בניה, ומתוך דכיון דהאיסור הוא הצירוף לבהמה אחרת דהיינו האם, והאם אינה מהאיסור, כשהגידון הוא ביחס לדבר חיצוני זה מבדיל את העגלים לעבירות נפרדות, ובכה"ג אף שיכול לעשותן בב"א חשיב גופין מוחלקין.

(ד) בבית שמואל (סימן טו ס"ק יח) נחלק עם תוס' בביאור שיטת רש"י, ולדעתו אף לרש"י מותרת קודם גירות אחר שהכניסה לביתו, כדעת הרמב"ם. הערת הרב אביעד פנוש.

הפרמ"ג בגינת ורדים (כלל סג) פשיטא ליה דלא כמהרי"ט דאף כשיכול לעשות בב"א נחשב לאוין נפרדים, אבל הסתפק אם דוקא כשאכלן זה אחר זה הוא דאמרינן גופין מוחלקין אבל לא כשאכלן בפועל בבת אחת, או דלמא לא שניא ואף כשאכלן בבת אחת אמרינן דחייב שתיים. ובניד"ד היינו אם קידש ג' אלמנות בב"א. והכריע דלא שניא ואף בבת אחת אמרינן גופין מוחלקין, וכ"כ באבנ"ז (א"ח ס"י שצ סק"ה) וישועות מלכו (כתבים ס"י ט), דגם כשעושה בב"א יש חשיבות לכל גוף בנפרד ולוקה על כל אלמנה ואלמנה.

בתוס' הרא"ש (ד"ה הרי) ותוס' ר"ד (סד"ה מהו) כתבו דבע"כ חשיבי גופין מוחלקין אפילו לאחר שחיטה כגון האוכל נבילה או אבר מן החי וכדומה מב' בהמות כזית מכל אחד לוקה על כל אחד ואחד, שאף לאחר שחיטה נחשבים גופין מוחלקין, ויש לבהמות חשיבות לכל אחד בפני עצמו.

והאחרונים חולקים עליהם בתקיפות, באבנ"ז (א"ח ס"י קיב) ישועות מלכו (שם), [בישועות מלכו כתב על דבריו 'ואע"פ שאיני כדאי לדון בקרקע לפני רבותינו מ"מ כל כי האי לימא אינש קמא רביה, ואני חושב שניכרין דברי אמת'. ובאבנ"ז כתב 'וחידוש בעיניו למה לא הבאתי דברי תוס' ר"ד בקידושין וכו' למה אביא דבר תמוה'], והאריכו בראיות כנגדם.

ונ"ב בשפת אמת (כריתות ט. לתוד"ה והיא) כתב דיותר יש לחלק במזיד למלקות מבשווג לחטאות, דחילוק חטאות איצטריך למילף מקרא וחילוק דמלקות איצ"ק קרא דמסברא ידעינן לה, ולפי דבריו יתיישבו חלק מהראיות שהביאו מאופנים שאין מחלקים בשווג לחטאות, שאינם ראייה לחילוק דמזיד דמיידי הראשונים בסוגיין.

נחלקו האבנ"ז (אגלי טל מלאכת בורר ס"ק יא אות ב, ובא"ח ס"י קצא סק"ג ועוד) וישועות מלכו (שם) לגבי מלאכת שבת אי אמרינן בזה גופין מוחלקין לעניין חטאות, [אבל מלקות ליכא דלאו שניתן להזהרת מיתת ב"ד הוא], כגון הצד ב' חיות בהעלם אחד, דהאבנ"ז פשיטא ליה דחייב שתיים דבע"כ אמרינן גופין מוחלקים [ונסתפק בגדר מלאכת צידה אם המלאכה תלויה בחיותם]. אבל בישועות מלכו סובר דבמלאכות שבת לא אמרינן גופין מוחלקים, דדוקא באיסורים התלויים בגופין דבנ"א או בע"כ הקפידה התורה על כל גוף וגוף ומשו"ה גופין מוחלקין, אבל במלאכות שבת שנאמרו גם לגבי דומם שאין להם חשיבות גופין, כגון זורע קוצר בורר וכדו', וכל המלאכות כלולות יחד בלאו דלא תעשה כל מלאכה, ויש אופנים שמתחייב חטאת אחת על כל המלאכות יחד, בלאו זה לא הקפידה תורה על הגופין, ואף מלאכה שנעשית בבע"כ אין הגופין מחלקים(ה).

(ה) הערת הרב אברהם גליק, ר"מ זעמבא בתוצאות חיים (סימן ה סק"ב) מביא מדברי רש"י (שבת ע"ב ד"ה חלב) שכתב 'דומיא דטחינה וקצירה, שהן שני גופין, ומדמה דבריו לנידון דסוגיין בגדרי גופין מוחלקין, [ומאידך הביא דכתב רש"י (סנהדרין ס"ב ד"ה קצירה) 'קצירה וטחינה דאיכא שמות מוחלקין', ולא מטעם גופין מוחלקין], ולכאורה דבריו סותרים את דברי הישועות מלכו דסובר דבמלאכת שבת אין דין גופין מוחלקים מפני ששייך גם בדומם ולא רק בבע"כ. השיב רבינו, דלגבי טחינה וקצירה עצמם אף האבנ"ז מודה דאינם גופין מוחלקים, כמש"כ בראשונים שרק בע"כ נחשבים גופין מוחלקין, ויש מי שאומר שאילנות נחשבים גופין מוחלקין, אבל בודאי לא בדומם. ונחלקו רק בצד שני בע"כ. ודברי הגרמ"ז מחודשים טובא דלא מצינו בדומם דין גופין מוחלקים, והעיקר בכוונת רש"י שהם מלאכות ועובדות שונות, ואין כוונתו לדמות לנידון דסוגיין. ובמל"מ (שבועות פ"ד ה"א ד"ה ועתה) מביא הרמב"ן (שבועות כב. ד"ה והאי) שכתב לגבי קונם בשתי ככרות שחייב שתיים 'הואיל וגופין מוחלקין הן' ונתקשה בדבריו, ונראה דאף הרמב"ן מודה דבעלמא ככרות אינם נחשבים גופין חלקין, ורק לגבי קונם שבדבריו נתן חשיבות לכל כיכר יש להם דין גופין חלקין כבע"כ, אבל זולת זה אין חשיבות חלוקה בדומם.

תורתך שעשועי

נטויה בע"ה, היטיב להגדיר זאת אחד הלומדים העמל לפרנסתו, שליומד ה'עמוד' והשעשוע בדברי רבינו ופולפול התלמידים בקו, מחזירים אותו להווי הישיבה בימי בחרותו.

ועל כך באתי להתנצל בזאת לפני הרב שליט"א, שבשעתו הטלתי ספק בדבריו, והנה לא נפלה מהם שערך.

כה יתן ה' וכה יוסיף הלאה והלאה.
ועירא דמן חבריא, אשדוד

ימים חלפו, ולימוד ה'עמוד' הפך לחלק מרכזי בהווית החיים של בני הקהילה, ולפתע אני מגלה אברכים שהם כמוני 'בעלי בתים', יגיעים לפרנסתם, אך העמוד ממלא את שגרת חייהם. ב'שטיבל' אני עד לזיכוחים בין הלומדים המלמדים על לימוד בעומק העיון, ואם לא די בכך אנו מגלים בקו אברכים שהכרנו אותם כ'בעלי בתים' והנה הם מצליחים להקשות ולתרוץ ולחדש, והינם מתפלפלים עם האריות שבחבורה ובראשם רבינו שליט"א, ועוד ידם

לכבוד מערכת 'שיח הקהילה'
את חטאי אוכיר היום: ביום ל"ג בעומר האחרון בשומעי את דבריו של רב הקהילה הרה"ג רבי בצלאל וקסלשטיין שליט"א שדיבר שגם אברכים העמלים לפרנסתם ואינם יושבי אהל יכולים לקבוע עתים ולהגיע לדרגה שהם יחדשו חידושי תורה, כפי שראינו אצל ה'פרדס יוסף', גיחכתי בליבי. אמרתי לעצמי שבקושי דף היומי אנו לומדים, וגם זה מקופיא, ואיך נצליח לחדש בתורה...

החלפת מספר ושיפור המערכת בימים אלו - המספר החדש ארה"ק 04-800-6000 ארה"ב 15189881387

י"ל ע"י ארגון 'ליבנו בתורה' | © כל הזכויות שמורות למכון 'שיח הקהילה' | פקס 076-5100480 | מייל a0747461699@gmail.com | הארות והערות יתקבלו בברכה
ניתן להירשם לקבלת הגליון מידי שבוע • לתרומות, הנצחות ושאר עניינים 053-3175057